

העשירי למנין

זה הקולנוע, אב השעשועים וילד הטומאה של העיר. פריץ-המכונה וציפור-הנפש, נזדווגו בצירוף מדעים – ויהרוהו. השחף רוגן בתא-המניעים, חושף שיניים בפסי המזרקור, זומם רע באישון האולם... העוף ניבט מעין הבד הגדולה, מניע כנפי התמונות המתחלפות, מרקיע בחרדה, פרצו בצווחות איום. אבל "הממזר" הפרוע הוסיף לטפס על הפארנאס. והיה לעשירי. בבואו אל ההיכל פנימה לא השתולל, לא שבר כלים, לא התגרה באיש... הסתכל בבתולות, שרעדו על-יד הקיר האחורני ואמר, כאילו לא קרה כל מאומה: יש לסגור את דלת הישן, אז תחדל רוח-הפרצים. ויהי שלום.

רק האדם עודנו סוקר-חרד מול המתהווה. על דפי כל עתון תמצאו את המלים תיאטרון וקולנוע משולבות בשינויי צירופים ועטורות בסימן שאלה תמידי; קיומו של מי מוצדק? מי גבר? והלא אין מקום, אין מקום לחלוטין, ל"שאלת קיום" זו. ויכוח זה מעלה על הדעת, כי לו המציאו עתה, נאמר, את המוסיקה, היו מדיינים: מאי עדיף - הנגינה או השירה? כי הסרט הוא אמנות חדשה, כלומר: אופן גילוי נוסף לאדם.

כדי להסס הנחה זו צריך להבין, כי אין הקולנוע תוספת אפשרויות טכניות לתיאטרון. יש להראות על הבדלים יסודיים הקיימים בין שתי מהויות אלו ולחוש, כי פריצת הסייגים הנ"ל וחיכוי הקולנוע על-ידי התיאטרון (וכן להיפך) היא שגיאה ופגיעה במושג. הראווה היא אמנות קולקטיבית. משמע: קיימת בתורת יצירה שלימה רק לגבי ההמון. קילוחי היצירה האינדיבידואליים (שחקן, במאי, צייר, מוסיקאי, סופר) מתמזגים לשטף מאוחד רק מעבר לראמפה. ההבדל בין הקולנוע והתיאטרון ספון במהות היסודות המרכיבים, ביחס שביניהם ובמקום המדויק של התמזגותם.

מהות היסודות: בתיאטרון, כמו בחיים: אדם - שחקן, סביבה - תפאורת, השגחה (היפותיטית) – סופר (היפותיטי לא פחות), ועליהם - הבמאי, הקובע את צורת היסודות והפרופורציה ביניהם. בקולנוע - לא שחקן אלא אצבע, עין, רעד שפתיים, ניד-ראש... לא תפאורת אלא פרט קישוטי, חלון, קרן-אור, סליל עשן... והסופר - מימוש חזונו נעשה לא בדמות חיים, אלא בצורת אילוסטראציה. ותפקיד הבמאי משתנה גם הוא, אין כאן יותר שלמויות אחוזות זו בזו, אלא חלקים מעורבבים, אין הבמאי מסדר ומשלב, כי אם כותש ויוצק.

היחס בין היסודות: בתיאטרון הם ניתנים לנו כולם בבת אחת. בהימצא על הבמה שני שחקנים, אנו רואים את שניהם, באותו זמן ניצבת לעינינו התפאורת, נשמע הקול, מורגש התוכן, הסרט משהה אותנו על מהויות חולפות, המפנות מקום זו לזו.

מוסכם להגיד, כי התיאטרון הוא אמנות פלאסטית. בעוד אשר הקולנוע הוא אמנות השטח. אין זה אלא הבדל חיצוני. מתוך ההערה הקודמת נטבעת הגדרה אחרת: יסודות התיאטרון - מציאותם במקום, יסודות הקולנוע - מציאותם בזמן. הגדרה זו היא פנימית, מפני שעל-ידה

מותנה היחס הנפשי של הרואה אל שתי האמנויות הללו, מה שיובלט בצורת הבדל שלישי: המקום המדויק של התמזגות היסודות. בתיאטרון - בקרב הרואה; בקולנוע - לפני הגיעם אליו. בתיאטרון אנו מדגישים לעצמנו את הפרטים, שמים לבנו לכאן או לשם, בוררים ומשלבים תנועה, נעימה קולית, מישחק אור-צל ויוצרים את הרושם השלם. לא כן הקולנוע. הוא, אשר יסודותיו המרכיבים מרובים יותר מאלה של התיאטרון, מופיע, כמתוך פאראדוכס מאוחד מלכתחילה, ועל-כן נכון יותר לראות בו יצירה אנונימית ולא קולקטיבית. דמיונו כיון קבוע-טעם ובעל אטיקטה. הפרמנטים מוצגים לפנינו כמתחת לאובייקטיב מגדיל, בצורה של קריצת-עין, ניד אצבע, קימוט מצח. הסרט הנו רושם מוכן. התיאטרון - רמז, והסרט - רמז והדגשה. ולשם חזרת סיכום: כאן שלמויות, מרחב, שיתוף, וכאן - פרטים, זמן, סטימול והגבה כאחד. יכולים הם להיות מושפעים זה מזה, אבל אל להם להשתוות. כי בהבדל המהות - זכות קיומם הנפרד והחד-זמני. היחס אל האמנויות השונות איננו שווה באיש ואיש. האחד אוהב מוסיקה, השני משוגע לציור... אבל כשבאים לבדוק יחס זה, הרי עוברים בלי משים לתחום השיקול השכלי. והמוח איננו תמיד בודק בדברים שבלב... כך יקרה לי עוד מעט בגשתי לברר את יחסי הפרטי לקולנוע: כל יצירה היא מזון לנפש. ספר, אשה יפה, תיאטרון. אני כשלעצמי שונא ספר מלווה באילוסטרציות וסודה המרתק של האשה צפון דווקא בלבושיה.